

Nemotora s horolezeckými ambicemi

Tučňáci uzdičkoví jen stěží odpovídají představě obratných a silově vybavených horolezců. Díky své vytrvalosti a tvrdohlavosti přesto dokážou zdolat svahy, na které zdánlivě nejsou stavění

TEXT A FOTO: TOMÁŠ GRIM

➤ Tady si tučňáci uzdičkoví lebedí – jejich výstupu na souš v tomto případě nestojí v cestě žádné krkolomné skály, místo toho jen pozvolný svah oblázkovo-písčité pláže

ÚMRTNOST MLÁĎAT BÝVÁ VYSOKÁ,

například 80 % mladých tučňáků na Jižních Orknejských nepřežije

S POPULACÍ KOLEM 8 MILIONŮ

jedinců jde o druhý nejpočetnější druh tučňáka

KONZUMUJE TĚMĚŘ VÝHRADNĚ

krunýřovku krillovou, která dominuje antarktickému krillu

↑ Detailní pohled na kolonii vzbuzuje obdiv – tučňáci „nemo-torové“ balancují nad desítky metrů vysokým a extrémně prudkým

Šokovaně hledím, jak malý nemotora přijímá výzvu krkolomného vulkanického svahu. Že tučňák uzdičkový elegantně vyskočí z vln na pobřežní skály, to by mě až tak nepřekvapilo.

SPÍCÍ HROZBA ŠALEBNÉHO OSTROVA

Naše expediční loď Ocean Diamond zakotvila u ostrova, jemuž podobný určitě hned tak nenajdete. Decep-

poprvé přistáli Evropané, čekalo je velké překvapení: Z většiny stran se ostrov jeví „normálně“, ale z jihovýchodu vplujete dovnitř a před vámi se otevře obrovská zatopená sopečná kaldera.

nahoru se tučňáci škrábou za pomoci zobáku a dolů zas klouzají po břiše jako na tobogánu

svahem; stačí málo a pád by byl smrtelný i pro tak obdivuhodně odolné zvíře, jako je tučňák

Ale co ten téměř stometrový útes nad ním? To snad nemyslí vážně. K hromadnému překvapení všech členů výpravy to vážně myslel a neuvěřitelný výstup zvládl...

tion Island (doslova Klamný nebo Šalebný ostrov) je jedním z mnoha ostrovů v souostroví Jižní Shetlandy, které se táhne podél Antarktického poloostrova. Když zde v roce 1820

Sopka ostrova Deception Island zdaleka není vyhaslá. Koncem šedesátých let minulého století dva její výbuchy těžce poškodily místní výzkumné stanice. Když vystupujeme

na rozsáhlou pláž, kde trní pozůstatky velrybářské stanice a z vulkanického písku stoupá dým, necítíme se úplně komfortně...

ZDÁNLIVĚ NEMOTORNÝ HOROLEZEC

Okolní scenérie je ovšem tak působivá, že všechny obavy jdou stranou. Proplouvat úžinou Neptune's Belows mezi vysokými prudkými skalami je dechberoucí zážitek. Pojmenování průlivu, které lze přeložit jako „Neptunův řev“, má původ v prudkých poryvech větru, které udělaly silný dojem na první evropské námořníky. Na nás ale ještě větší dojem

udělali malí buclatí horolezci tučňáci uzdičkoví (*Pygoscelis antarcticus*).

Záběry z televizních dokumentů, na nichž se otlý tučňák spíše potácí než jde po ledové pláni či oblázkové pláži, mě vůbec nepřipravily na realitu. Hned po levé straně „řvoucího průlivu“ je jako na dlani vidět kolonii tučňáků uzdičkových na místě, které bych si ve snu nevymyslel. Rozkládá se totiž ve strmém svahu v rozmezí od 70 do 100 metrů nad vlnami bijícími o obří balvany, které se z prudkých svahů uvolnily a dnes tvoří „pláž“. Tučňáci tudy konají pravidelné cesty: Nahoru i dolů v podmínkách, které je třeba vidět, aby jim člověk uvěřil. Vzhledem k prudkosti svahu není divu, že se nahoru škrábou za pomoci zobáku a dolů zas klouzají po břiše jako na tobogánu.

MALÝ VELKÝ AREÁL

Kde všude je možné tohoto ptačího akrobata potkat? Má tzv. cirkumpolární rozšíření – v mimohnídním období se toulá nekonečnými rozlohami jižních polárních moří ze všech stran Antarktidy. Většina populace ale obývá jižní Atlantik.

V době hnízdění se tučňáci uzdičkoví koncentrují na velmi malé ploše několika izolovaných souostroví. Většinou těch, která lemují moře Scotia (okrajové moře Atlantského a Jižního ledového oceánu), tedy na Jižních Sandwichových ostrovech, Jižních Orknejích a Jižních Shetlandech. Velké kolonie obývají také izolovaný Bouvetův ostrov v jižním Atlantiku (zhruba napůl cesty mezi jižním cípem Afriky a pobřežím Antarktidy) a Ballenyho ostrovy poblíž Antarktidy na zeměpisné délce přibližně odpovídající Novému Zélandu.

ZLODĚJI KAMENITÝCH HROMÁDEK

Hnízdo tučňáka uzdičkového na vás zřejmě žádný zvláštní dojem neudělá. Hromádka kamínek, nic víc. Naopak značný dojem, alespoň na mě, udělalo pozorování toho, jak takové hnízdo vlastně vzniká. Případně i zaniká...

V hustě napakované kolonii je to k sousedům, coby tučňák zobákem dosáhl. Doslova. Soused odchází a... to je šance, kterou si malý lump nenechá ujít: Rychle se natáhne, uchopí kamínek z nehlídaného hnízda a rozšíří to svoje. A hned bere další. A další. Soused se po chvíli, během které se jeho hnízdo mírně zmenšilo, vrací.

RODNÝ LIST TUČŇÁKA UZDIČKOVÉHO (*PYGOSCELIS ANTARCTICUS*)

ŘÁD: Tučňáci (*Sphenisciformes*)

ČELEĎ: Tučňákovití (*Spheniscidae*)

VELIKOST: 68–77 cm, 3,2–5,3 kg

POPIS: Obě pohlaví jsou zbarvena stejně. Dospělci jsou zespodu bílí až narůžovělí a mají černou, případně modravě černou svrchní stranu těla, včetně vrchní části hlavy. Křídla – nebo spíše „ploutve“ – jsou podobně jako ocas černé. Rozpoznávacím znakem je černá linka („uzdička“), která se táhne od brady k příušní oblasti přes jinak bílé líce. Duhovka je oranžově hnědá až čistě tmavě hnědá. Zobák je vybarven černě a nohy jsou růžové. Výjimečně se objeví jedinci leucistní (špinavě bělo-hnědí), nebo dokonce albiní (čistě bílí s červenou duhovkou). Mláďata mají menší zobák než dospělci, nenápadně proužkovaní na tváři a méně výrazně vybarvenou duhovku. U tohoto druhu nerozlišujeme žádné poddruhy.

PROSTŘEDÍ: Je mu vlastní mořský živel, vybírá si oblasti jen mírně pokryté ledem (10–30 % pokrytí hladiny).

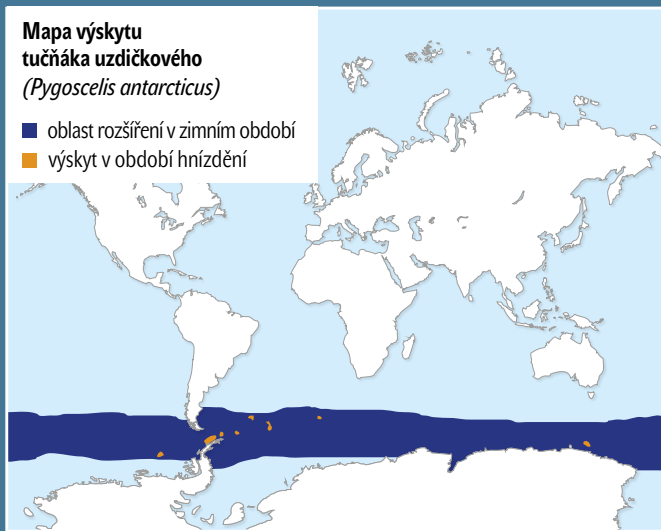
HNÍZDĚNÍ: Hnízda si staví na skalním podkladu, který není pokryt ledem. Do obřích kolonií, které můžou čítat i statisíce (!) jedinců, se vrací na přelomu října a listopadu. Samci se vrací dříve a čekají na samice. Po páření začínají samice klást vejce asi až za dva týdny. Snůšku tvoří většinou dvě vejce, výjimečně jen jedno nebo tři. Na vejcích sedí oba rodiče po dobu 30–40 dní. Nedlouho předtím, než vylíhli potomci dosáhnou věku prvního měsíce, začnou se sdružovat s ostatními mláďaty do skupin, tzv. „školek“. Samostatnosti dosáhnou ve věku cca dvou měsíců od vylíhnutí. Ale zdaleka ne všichni: Úmrtnost bývá vysoká, třeba 80 % na Jižních Orknejích. Pohlavní dospělosti dosáhnou až ve věku tří let.

POTRAVA: Strava tučňáka uzdičkového je velmi jednotvárná: Zahrnuje téměř výlučně jen krunýřovku krillovou (*Euphausia superba*), tedy korýše, který dominuje antarktickému krillu. Krunýřovka je jedním z nejpočetnějších organismů na Zemi vůbec. Potravu tučňáka uzdičkového doplňují i další korýši a malé ryby.

POPULACE: S odhadovanou populací minimálně 8 000 000 jedinců jde o druhý nejpočetnější druh tučňáka (po tučňákově žltorohém, *Eudyptes chrysolophus*, jehož početnost je dnes odhadována až na 18 000 000 kusů). Dříve byl ještě početnější, v posledních desetiletích jeho populace klesají.

Mapa výskytu tučňáka uzdičkového (*Pygoscelis antarcticus*)

- oblast rozšíření v zimním období
- výskyt v období hnízdění

Vidí, že se děje neplecha a nastává šermování zobáky. Po chvíli odchází druhý tučňák a kamínky putují zpět...

PODOBNÍ PŘÍBUZNÍ

Tučňáci uzdičkoví často hnízdí ve společnosti svých „sourodníků“,

tedy příslušníků stejného rodu *Pygoscelis* – tučňáků oslích (*P. papua*) a kroužkových (*P. adeliae*). Na první pohled vypadají všichni tři dost podobně – mají černou svrchní a bílou spodní část těla. Jak je lze rozlišit?

Podobně jako u všech ostatních druhů tučňáků je i tady třeba hledat rozlišovací znaky na hlavě. Tučňáci oslí mají celou hlavu i krk černé, jen za okem je zdobí bílý klín směřující nahoru a dozadu. Tučňákům

kroužkovým sahá černá také až na krk, ale kolem oka mají úhledný bílý kroužek. Kromě toho jsou tučňáci uzdičkoví také o něco menší a štíhlejší než další dva jim nejpříbuznější druhy.

jsou sice schopni ponořit se 70 metrů hluboko, ale skoro polovina ponorů je mnohem mělčích

↳ Jak se tam vůbec dostali?! Tučňáci uzdičkoví si hoví na zdánlivě nepřístupné kře ve společnosti rybáků jižních (*Sterna vittata*) a dlouhoočasých (*Sterna paradisaea*)

← Hnízdo tučňáka uzdičkového lze i při nejlepší vůli stěží popsat jinak než jako primitivní. Obvyčejná hromádka kamínků, jen občas „ozdobená“ nějakým prvkem či kostí

SAMOBSLUHA PRO VŠECHNY

Rozdílné vzhledy příbuzných druhů nebrání vzájemným energickým interakcím – žádný z tučňáků se nijak nežiníruje a kradě kamínky z ostatních hnízd, druh nedruh. Bojovný tučňák uzdičkový někdy dokonce dokáže ukrást sice většímu, ale slabšímu tučňákovi kroužkovému celé hnízdo! Zvláště, když jde souseď do oceánské „samoobsluhy“. Tučňáci uzdičkoví jsou sice schopni ponoru

až do působivé hloubky 70 metrů, ale skoro polovina ponorů je mnohem mělkých – méně než 10 metrů pod hladinu. Mají také trochu jiné lovecké zvyky než jim blízké příbuzní tučňáci oslí a kroužkoví. Tučňáci uzdičkoví loví především v noci, kroužkoví spíše odpoledne, zatímco oslí jsou spíše „ranní ptáčata“. Přes rozdílnou denní aktivitu se ale všechny tři druhy konkurenci nejspíš nevyhnou – krill, kterým se živí, totiž podniká vertikální migrace během dne a noci. ◀

↓ Rodiče krmí své potomky vydávaným krillem. Čas od času vyvrhují žaludeční výstelku, která vzniká nahromaděním solí kyseliny fluorovodíkové z potravy

